

GRAFISK SKÄRPA

- ett arbete om gaturummet

Joel Hördin

SLU Alnarp Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten Landskapsarkitektprogrammet 2009

Grafisk skärpa - ett arbete om gaturummet

Kandidatarbete inom Landskapsarkitektprogrammet C 15 hp

EX0162 Examensarbete Landskapsplanering

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, LTJ-fakulteten, Alnarp 2009

Författare: Joel Hördin

Handledare: Carola Wingren (Landskapsarkitektur)

Examinator: Pär Gustafsson (Landskapsarkitektur)

Nyckelord: Grafisk skärpa, gaturum, gata, rumslighet, komposition, foto, Malmö

English title: Graphic sharpness – a work about the street environment

Förord

Detta är en kandidatuppsats skriven inom landskapsarkitekturprogrammet. Jag började arbetet då jag fann gaturummet intressant. Ett rum som de flesta människor rör sig i dagligen. I en bok om gaturummet stötte jag på ordet grafisk skärpa vilket gjorde mig nyfiken på hur detta kunde användas inom gestaltningen av gaturummet.

Jag vill tacka min handledare Carola Wingren som har handlett mig under arbetets långa väg. Jag vill också tacka min mor Lotta Hördin för att ha korrekturläst arbetet och hjälp till med formuleringar. Jag vill även tacka de som har ställt upp på intervjuer för arbetet.

Sammanfattning

Gaturummet är en komplex plats med många olika delar och brukare.

Gaturummets delar skulle kunna beskrivas som golv, väggar, tak och möblering. Golvet i gaturummet, gatan, består av marken och dess beläggning. Den kan vara gjord av en mängd olika material som har både en arkitektonisk och en praktisk funktion. Väggarna består vanligtvis av hus. Dessa har en stor påverkan på gaturummet beroende på arkitektur, höjder och bredder. Husen möter himlen i en takfot som kan vara jämn eller ojämn och husen möter gatan med en sockel. De olika delarna kan antingen hjälpa eller stjälpa gaturummet i dess karaktär. Taket i gaturummet utgörs ofta av himlen om det inte rör sig om en överbyggd gata som i gallerior. Himlen kan korsas av olika byggda element vilket skapar ett mera påtagligt tak.

Gaturummet innehåller även mindre delar. Som vi kallar för möblering. Det är sittbänkar, cykelställ, skulpturer och inte minst skyltar. Dels reklamskyltar men framförallt väldigt mycket trafikskyltar. Trafikskyltarna har ett säkerhetssyfte och det krävs fler ju krångligare trafiksituationen är. En god gestaltning kan dock minska behovet av skyltar.

Det är många som rör sig i gaturummet. Deras framfart kan styras med hjälp av gestaltning. Människan är viktig för gaturummet och det är för dem vi skapar goda gaturum och hitta lösningar så att fotgängare och bilar kan samexistera som med Shared space som handlar om att inte använda regleringar, skyltar och trafikseparering.

Begreppet grafisk skärpa används ibland för att beskriva arkitektur. Grafisk skärpa står för tydlighet och enkelhet. I den fotografiska bilden kan vi finna grafisk skärpa genom linjerna och vad de gör för gaturummet. I bilderna finner vi diagonaler, vertikaler och horisontaler som påverkar vår upplevelse. I gaturummet finner vi linjer i hus, körbanor, beläggningar och kantstöd. Det kan vara små detaljer i skuggor som ger en grafisk skärpa eller stora tydliga former och ytor.

Den grafiska skärpan fungerar inte i alla miljöer. Att skapa tydliga miljöer som leder till säkra och vackra platser är aldrig fel. Där cyklister och fotgängares ytor blir tydligare och rikningen i rummet förtydligas. Leder den grafiska skärpan till för avskalade och sterila miljöer skapas rum som inte är trivsamma för människan. Det finns dock miljöer där tanken om grafisk skärpa kan fullända miljöer och göra dem kompletta. Begreppet grafisk skärpa tillsammans med kompositionen i linjer ger ett nytt sätt att se på olika miljöer och ger ytterligare en dimension till analysarbetet och gestaltning av gaturummet.

Abstract

The streetscape is a complex environment with a lot of different parts and users.

If you look at the streetscapes main parts you have floor, walls, roof and furniture. The floor in the streetscape, the street, consists of the ground and the paving. It can be made of a lot of different materials with both architectonic and practical functions. The walls usually consist of the houses. They have a big influence on the streetscape depending on architecture, heights and widths. The houses meet the sky with a roof-foot. This can be even or uneven. The houses meet the street with a socket. The different parts can either help or break the streetscape in its form. The roof in the streetscape often consists of the sky unless it has a built roof as in the case of malls. It can also be crossed by different built construction creating a more evident roof.

The streetscape also consists of smaller parts. We call them furniture. It is benches, bicycle stands, sculptures and last but not least all the signs. Both commercial signs but a lot of traffic signs. The traffic signs are there for the safety and the more complex the traffic situation is you need more signs. However the design can reduce the need for signs.

There are many people moving around in the streetscape. How they move can be controlled by the design. The people are important for the streetscape and it is from them we want to create well functioning streetscape and find solutions so that pedestrians and cars can coexist like with Shared space where you don't use regulations, signs or traffic separation.

The term graphic sharpness is used sometimes to describe architecture. Graphic sharpness stands for clearness and simplicity. In photography we find graphic sharpness in the lines and what they do for the streetscape. The pictures have diagonals, verticals and horizontals that affect our experience. In the streetscape we find lines in the houses, roadways and different surfaces. It can be small details in shadows that give the graphic sharpness or big surfaces and shapes.

The graphic sharpness doesn't work in all environments. Creating distinct spaces that leads to safe and beautiful environments is never wrong. Where bicyclist and pedestrian surfaces becomes clear and the direction of the room is emphasised. If the graphic sharpness on the other hand creates places that are too simplified and sterile it won't be very attractive for people. But there are environments where the thoughts of graphic sharpness can make these places complete. Graphic sharpness together with the idea of the composition of the lines gives a new way of looking at places and gives an extra dimension to the analyses of streetscapes.

Innehållsförteckning

Förord

Sammanfattning

Abstract

1. Inledning 8

2. Gaturummet 10

Rumslighet 10

Möblering 12

Röra sig i gaturummet 14

3. Grafisk skärpa 16

Komposition i fotografiet 18

Kontrast 19

Grafisk skärpa i gaturummet 20

4. Åtta platser 24

Limhamnsvägen 26

Jöns Filsgatan 28

Södergatan 30

Djäknegatan 32

Baltzargatan 34

Södra promenaden 36

Södra Bulltoftavägen 38

Calle Ljungbecks gata 40

5. Diskussion 42

6. Slutnoter 46

7. Källor och litteratur 47

1. Inledning

Bakgrund

Jag har valt att göra ett arbete om gaturummet då det är ett viktigt och intressant offentligt rum som de flesta befinner sig i varje dag. Idag finns det dock många gatumiljöer som har blivit överbelamrade med information i form av skyltar, belysning, olika material på beläggningar, fasader och så vidare, delar som inte alltid är förenliga och skapar ett visuellt kaos. Det kan vara inslag som kommit till under olika tidpunkter, som placerats dit av olika aktörer eller miljöer som enbart lämnats åt sitt eget öde. Trafikanterna borde i större utsträckning ges tid att läsa av trafiksituationen och ha bättre uppmärksamhet på den istället för att överösas med information och uppmaningar. Ett överbelastat gaturum ger ett rörigt intryck, och kan verka stressande och är inte inbjudande för människor som befinner sig i gaturummet.

En bra gata är inte bara beroende av dess fysiska utformning som material, väggbredder med mera utan det är också en mängd andra faktorer som är avgörande för gatans värde. Det kan vara områdets karaktär, typ av bebyggelse eller de människor och affärer som tillför liv till en gata. Men gatan ska byggas och designas i syfte att ge möjlighet för ett bra liv. I min studie väljer jag att fokusera på gatans visuella egenskaper.

Citat:

”Den nordiska sommarnatten skapar stämningar också i staden på dess gator. Mot den ljusa natthimlen avtecknar sig byggnadernas taklister och trädens grenar. Gaturummen får en knivskarp silhuett. Lyktstolpar, flaggstänger och luftledningar tecknar mönster med grafisk skärpa. Svarta statyer reser sig över nattvandrarerna.”¹

Detta är ett stycke ur boken Hela gatan av Lennart Holm och det var här jag kom i kontakt med begreppet grafisk skärpa i gaturummet. Holms iakttagelser av de olika delarna i gaturummet väckte mitt intresse. Det finns delar och egenskaper i ett gaturum som kan lyftas fram för att ge miljön nya kvaliteter. Detta är viktig kunskap för att höja värdet på de miljöer som vi dagligen vistas i.

Hur ska man skapa enklare, renare gatumiljöer som lyfter fram platsens egenskaper och ger en förståelse för hur den ska användas? Kan lösningen för en mer begriplig och tilltalande gatumiljö och mindre visuellt kaos vara gatumiljöer med hög grafisk skärpa?

För mig är grafisk skärpa tydliga distinkta former, rena skarpa linjer och viss mått av avskalning. I ordet grafisk ligger också betydelsen överskådlighet och schematiskt. Kan man skapa gatumiljöer med högre grafisk skärpa? Är grafisk skärpa svaret för en bättre trafikmiljö?

Mål

Arbetet handlar om gatan och gaturummets delar för att få ett grepp om vad som påverkar upplevelsen av gaturummet, hur det används och vad som kan förändras. Jag kommer också att försöka ringa in och definiera begreppet grafisk skärpa. Vad är det jag menar när jag säger grafisk skärpa? Hur kan grafisk skärpa användas för att omgestalta gaturummet?

Metod

Jag har använt mig av fyra metoder: litteraturstudie, intervjuer, bildanalyser och gestaltning.

Litteraturstudier har genomförts i syfte att få ett grepp om gatumiljön som sådan.

Olika personer har intervjuats och har använts som en inkörsport till definitionen av grafisk skärpa och vad det kan stå för.

Bildanalysen har använts för att kunna förstå gaturummet och dess grafiska skärpa ur en förenklad situation. Åtta platser i Malmö med olika karaktär har valts för att analyseras.

Bildanalyserna har sedan använts för att gestalta de åtta platserna för att visa på den grafiska skärpans för- och nackdelar.

Avgränsningar

Arbetet ger inte en fullständig beskrivning av gatan och dess beståndsdelar utan diskuterar golv, väggar, tak och möblering i gaturummet och dess rumslighet.

Analyserna utgår ifrån en förenkling, så även gestaltungsförslagen. Trots medvetenheten att gatumiljön är en extremt komplex miljö så diskuteras bara vissa delar för att ge en bland många synvinklar på gaturummet.

2. Gaturummet

Gaturummet är en komplex miljö som består av många element. Gaturummet är till att börja med ett rum som bildas av en gata, själva kör och gångytan, inramad av bebyggelse eller andra kraftiga element som vegetation och plank som kan verka som väggar². Detta är de stora byggstenarna i gaturummet.

Gaturummet byggs sedan upp av flera mindre delar och detaljer, vissa miljöer mer än andra. Eftersom man som bilist rör sig sakta genom gaturummet, liksom de som cyklar eller går, så kan många fler detaljer uppfattas av brukaren jämfört med på vägar med höga hastigheter. Där får man jobba med större formelement och upprepning för att det ska kunna upplevas av bilisten.

Gaturummet är inte bara en plats att färdas på. Det är också en plats med många angoringspunkter. Människor rör sig in och ut ur husen längs med gatan. Jämfört med en trafikled där man rör sig i en längdriktning och lämnar vägen på speciella platser. Gatan är också en plats för många olika aktörer. Det är bilar, bussar, cyklister och inte minst fotgängare. Fotgängarens medverkan är viktig för gatans varande.³ De bidrar till ett liv på gatan och möjliggör för interaktion istället för att man sitter instängd i sin bil.

Rumslighet

Gaturummets proportioner

Gatans bredd i förhållande till hushöjderna har stor inverkan på hur gaturummet upplevs. Är gatan bredare än hushöjden kommer rummet att upplevas vara på bilistens villkor. Med högre hus än gatubredd skapas ett rum som passar människan bättre. Breda gator kan dock delas upp med hjälp av formelement som murar och vegetation för att förändra proportionerna och rumsligheten.⁴

Golvet

Gatan utgör golvet i gaturummet och det finns en uppsjö av olika beläggningar. Val av beläggningar grundar sig både på såväl estetiska som praktiska aspekter. För fotgängare är släta material i stora enheter att föredra eftersom dessa är lättare att gå på⁵. Släta material kan dock utgöra fara för halka vid regn och is. Det finns dock olika ytbehandlingar på dessa material som är bättre eller sämre utifrån dessa kriterier. Men oavsett yta kan dessa beläggningar utgöra tydliga linjer och riktningssvisare i gatumiljön.

En fordonsyta har krav på sig att klara hög belastning och följa markens rörelser. Asfalten är den vanligaste använda beläggningen på körbanan och ger bäst komfort. Men även smågatsten kan klara belastning och vara följsamt och är därför också ett fungerande material på körbanan⁶. Betong är ett material som ger jämna ytor och är flitigt använt, dock inte i Sverige. Det är också besvärligare att bryta upp betong när man måste reparera något i marken.

Beläggningen har också till uppgift att signalera vem som är brukaren⁷. Vi förknippar oftast asfalt med en yta där bilen kör medan andra material är förknippat med fotgängare. Olika material kan användas för att visa på olika ytors

funktion och de skapar riktning i rummet. Men om de används på ett slarvigt sätt och det blir för många material blir intrycket stökigt⁸.

Väggarna

Husen i gaturummet är oftast det som utgör väggarna. De påverkar en väldigt stor del av gatans uttryck och utgör den del som det går att göra minst med om man omgestaltar en befintlig gata och inte bygger nytt.

Huset möter gatan med en sockel och himlen möter huset med en takfot. Detta är början och slutet på gaturummets väggar. Att husen ligger i gatulivet är viktigt för rumsbildningen. Husen kan flyttas tillbaka och ge goda möjligheter för förgårdar men man ska vara medveten om påverkan av gatubilden. Fasadens bredd förändrar upplevelsen av gaturummet. Kortare fasader innebär fler vertikaler vilket förkortar den upplevda längden av gaturummet.⁹

Bottenvåningen till huset som i staden oftast börjar med en sockel, hyser entréer och butiker. Det är den livfulla delen av huset och är ofta annorlunda utformad jämfört med resten av huset. I många fall är det denna del som utgör den upplevda delen av gaturummet när man passerar.¹⁰

De övre delarna av fasaderna på husen upplevs först när man tittar på gaturummet i ett längre perspektiv. De har inte som bottenvåningen direktkontakt med människorna men de är viktiga för karaktären på platsen och för rummet. Gatan får olika karaktär beroende på ålder och utseende på fasaderna, om det är likartade hus eller om det är blandad arkitektur. Det kan ge upphov till röriga/spännande miljöer om det är blandat eller ordnade/tråkiga om det är likartad bebyggelse.¹¹

Takfoten är viktig för att hålla ihop gaturummet och göra ett tydligt avslut. Det vill säga att den bör skapa en hel linje, att det inte är väldigt olika höjder på husen eller att de inte står på samma linje.¹²

Taket

Takfoten lämnar också över till taket i gaturummet. Detta utgörs ofta av himlen. Men himlen kan också brytas av olika element till exempel vajerbelysning där man får horisontella linjer i gaturummets tak. På natten bildar lamporna ett tak och blockerar blicken längre ut i rymden. Andra element som skyltar och lyktstolpar kan hindra att man får vackra siluetter mot himlen.

Möblering

I gaturummet finns en uppsjö av olika föremål, till exempel möbler för olika ändamål. Det är sittbänkar, cykelställ, parkeringsautomater, annonspelare, skulpturer, papperskorgar, blomlådor, belysningsstolpar med mera. Alla dessa föremål behöver en samordning i form och placering för att skapa en enhetlighet. Men precis som likartade hus kan ge upphov till tråkiga, enformiga miljöer så kan detta bli fallet med möbleringen. Den bör ha medvetna accenter. Dessa accenter kan bli karaktärsskapande för platsen och skapa riktmärken.¹³

Placeringen av möblerna bör följa en möbleringszon. Det hjälper inte bara till att skapa en ordnad miljö utan ger också mera lättframkomliga miljöer för funktionshindrade och synskadade.¹⁴

Vegetationen utgör en viktig del i många gaturum. Den har förmågan att göra skalan i gaturummen mänskligare och förbättrar luften. Oftast består vegetationen i gaturummet av träd men de behöver plats. Alla gaturum passar inte för träd. Då får man jobba med lägre vegetation, som upphöjda rabattplanteringar eller så får man använda andra material för att dela upp rummet eller förminska skalan.¹⁵

Det kan också uppstå problem med ledningar i marken om man ska placera träd i befintliga gaturum. Det finns helt enkelt inte plats för rötterna. Trädens rötter kan också få problem med för kompakt jord och saltskador i staden.

Skyltar

I många gaturum är det översållat med skyltar som gör att det är en stökig miljö. Vi ska därför titta närmare på vad det är som styr placeringen av skyltar.

Södra Esplanaden i Lund överöst med trafik- och reklamskyltar.

Ju krångligare trafiksituationen är desto fler skyltar behövs. Men de kan också störa gatumiljön, inte minst genom placeringen.

Skyltar som hamnar mitt i blickfånget utgör oftast ett störande inslag. Parkeringsskyltar tenderar att förekomma talrikt på en plats. Det handlar inte i första hand om den praktiska tillämpningen av platsen utan mera om att gardera sig gentemot juridiska problem vid felparkeringar.¹⁶

Men gaturummet består inte bara av trafikmärken utan även annan skyltning i form av reklamskyltar. Dessa kan täcka hela husfasader och blir starkt karaktärsskapande för gaturummet. Reklamskyltarna tränger sig på och tar det offentliga rummet i anspråk och frångår då att vara ett offentligt rum i egentlig mening. Med detta är det inte sagt att reklam ska förbjudas. Reklam finns vart vi än vänder oss vare sig vi vill det eller inte och det är en helt annan diskussion. Men det behövs en styrning så att reklamen inte bidrar till det visuella kaos som oftast återfinns i gatumiljön.¹⁷

Skyltplacering

Lars Ahlman, trafikansvarig på Malmö gatukontor förklarar vad som styr placeringen av skyltar i en stad. Först och främst finns det vissa regler i lagar och förordningar.¹⁸

Vägmärkenas grundläggande bestämmelser och användning regleras i Vägmärkesförordningen (1978:1001) (VMF), Trafikförordningen (1998:1276) (TrF) och Vägverkets författningssamling (VVFS). Förutom de regler som finns så är utgångspunkten att ett trafikmärke ska synas. Ett problem till att trafikmärken inte sitter i enlighet med formgivningen är att trafikregleraren som ansvarar för vägmärkena kommer in för sent istället för att man tar kontakt med ansvariga personer och frågar om råd för att förstå behovet av skyltning från början. I vissa fall så finns det dålig kunskap ifrån projektledningen vilka kompetenser som kommer att behövas under projektet och då tas de inte med i planeringen.

Ahlman menar att en av anledningarna till att gaturummet ser stökigt ut är skyltars placering. I många fall är de slarvigt placerade. Några har kanske fått en smäll och står snett, medan andra sitter på olika höjd och ger därför inget ordnat intryck. Men det finns möjlighet att få med skyltarna från början i gestaltningen och på så sätt skapa bättre gaturum, menar Lars Ahlman.

Gestaltningen styr behovet av skyltar. När det gäller parkering krävs det fler skyltar om ytor med samma funktion är fysiskt åtskilda. I ett sådant fall skulle en annan gestaltning kunna begränsa antalet skyltar.

I Malmö arbetar man med andra sorters skyltar i vissa gatumiljöer som på bilden till höger. De har annorlunda hållare jämfört med de vanliga skyltarna man oftast ser på gatorna. Detta är ett sätt att få till ett annat sorts uttryck. Detta är ett exempel på en insats som kan styra gestaltningen om kommunikationen är bättre ifrån början.

Förutom det som Ahlman nämner ovan styrs placeringen av vägskyltar med lokala regler. I Malmö gäller att om gångbanan är mindre än 2,5 m så ska skylten sättas inne vid gångbanegränsen. Om gångbanegränsen utgörs av huskropp eller liknande använder man sidomontage där skylten fästs på sidan till stolpen istället för mitt under så att stolpen tar så lite utrymme som möjligt på vägen. En bredare gångbana än 2,5 m kräver att skylten sätts ute vid gångbanan. Men inte närmare än att ytterkanten av skylten är minst 30 cm ifrån kantstenen. På gångbanor ska nederkanten på skylten sitta 2,1 m över marken. På cykelvägar gäller 2,5 m för frihöjd. I mittrefuger ska skylten sitta på 1,6 m.¹⁹

Detta är några regler som styr skyltars placering. Mycket siffror som är till för att miljöer med skyltar ska fungera rent praktiskt så att man inte slår huvudet i en skylt. Detta ger dock inga garantier för att skyltningen blir enhetlig utan för det behövs det att man ser till helheten.

Skyltning som bättre passar in i gatumiljön och är tydligare i sin form.

Det räcker inte alltid med hinderande stolpar när fransmännen ska hitta en parkeringsplats.

Röra sig i gaturummet

Hitta utan skyltar

Behöver man förklara hur något ska användas brukar man säga att det är något fel på designen. Många byggnaders och föremåls funktion känner vi direkt. Det beror på att de följer en tradition folk känner till. De flesta svenska kyrkorna har till exempel en karaktäristisk form med ett torn. Väl framme vid kyrkan har den en tydlig ingång. När man kommer in i kyrkan vet de flesta hur man ska uppföra sig där inne.²⁰

Färden genom gaturummet kan styras genom övertydliga signaler med till exempel pollare i gatumiljön som helt enkelt gör det fysiskt omöjligt att passera. Detta har sin fördel i att man kan göra snygga lösningar för att hindra trafik som skapar en bra helhetslösning istället för en tråkig förbudsskylt.

Men det kan också gå till överdrift. I Sverige är vi ganska bra på att respektera en förbudsskylt men beger man sig söderut i Europa så kan man se meterhög pollare som kantar alla trottoarer för att hindra parkering. Här är en fysisk begränsning nödvändig för att stoppa folk men det innebär att gaturummet blir stökigt med alla dessa stolpar som dessutom är i vägen för fotgängare.

Farthinder har också som funktion att göra någon varse om att det går för fort. Detta föregås oftast av en skylt men ser man inte denna så märker man ändå att det går för fort om man missar skylten.²¹

Fotgängare

Människor som rör sig i gaturummet gör gatan till vad den är. Att gå är ett transportsätt men också ett sätt att uppehålla sig i det offentliga rummet.²²

Att gå kräver en viss plats. Men det är en avvägning hur mycket plats. Folk vill ha utrymme men samtidigt vill man att det ska vara ett skyddat och ombonat rum. Krav på utrymme beror också på ålder, person och situationen.²³

Människan vill alltid ta den kortaste vägen. Detta innebär att om vi har möjlighet genar vi för att lättast nå vårt mål. Det är först när det är kraftigt trafikerat som vi tar en omväg.²⁴

På gågator och gårdsgator (se förklaring på nästa sida) går vi kors och tvärs över ytan. På mera trafikerade gator går vi på trottoaren längs med fasaderna och rättar oss efter övergångställena för att ta oss över gatan. Längs med kanterna går vi skyddat, kan ta del av livet utmed fasaderna och samtidigt överblicka rummet²⁵. Blir gaturummen för stora mister vi dock kontakten med andra sidan gatan. Esplanaden med en allé i mitten för fotgängaren skapar trevliga gaturum och gångstråk. Där är man skyddad från trafiken men man riskerar att mista kontakten med husfasaderna. Dessutom måste gatan korsas för att ta sig ifrån mitten.

Shared space

Under 1960-talet växte det fram tankar om gator där bilar och fotgängare skulle samsas om utrymmet. I Holland kallades detta för Woonerf. Tanken är att bilar får framföras men att detta ska göras på fotgängarnas villkor. I Sverige kallar vi detta för gårdsgata och det används en del på mindre gator.

I dag är ett annat begrepp populärare, Shared Space. Det sprids runt om i Europa tack vare EU-projekt. Shared Space är ett förhållningssätt till trafikplaneringen som handlar om att inte använda regleringar, skyltar och trafikseparering.²⁶

En pionjär inom Shared Space är den holländske trafikingenjören Hans Monderman. Om gatumiljöer överbelamrade med skyltar har Monderman sagt; ”They’re treating you like you’re a complete idiot, and if people treat you like a complete idiot, you’ll act like one.”²⁷ Alltså att vi stirrar oss blinda på skyltar istället för att använda sunt förnuft och vi blir farliga i trafiken.

I Makkinga i Holland har det blivit verklighet med en skyltfri miljö. Där har man tagit bort skyltar och vägmarkeringar och förlitar sig på att människor ska kommunicera. I Sverige har detta gjorts på Skvallertorget i Norrköping, ritat av Helena Hasselberg. Detta är ett lyckat försök där man kör över en stor torgyta med bättre samspel mellan fotgängare och trafikanter²⁸.

Genom att förlänga ytan av ett torg över en körbana kan man visa på att det är en yta där fotgängare kommer att röra sig som på Sundstorget i Helsingborg ritat av Sven-Ingvar Andersson.

Här har det dock uppstått problem med att fotgängarna känner att det är en del av torget med en yta där de har företräde medans bilisterna inte är lika överens om detta. För att få ner hastigheten på bilarna har ytan höjts för att göra den mera markerad. Men det pågår en debatt där stadsbyggnadsförvaltningen anser att det är säkert medan flera i allmänheten anser att det är farligt.²⁹

Problemet är att det är en mindre yta som kommer plötsligt och bilisten är ouppmärksam på att det kommer fotgängare. Man är helt enkelt för inkörd på att allting ska skyltas.

På en del av Sundstorget i Helsingborg försöker bilister och fotgängare samexistera.

3. Grafisk skärpa

Grafisk skärpa är ett ord som ibland dyker upp när man beskriver arkitektur i positiva ordalag. I ordboken går det att finna beskrivningen på varje ord för sig:

Grafiskt som konstform är något som är ritat eller tecknat. Grafiskt står också för betydelsen schematiskt.³⁰

Ordet skärpa har betydelsen tydlighet och distinkthet. Används ordet i sammanhanget fotografisk skärpa betyder det att konturer avbildas som tydliga linjer eller kurvor.³¹

När vi pratar om grafisk skärpa sett till ordens enskilda betydelse så får vi en tecknad schematisk bild som är distinkt. Det vill säga det för tankarna till en konstruerad, förenklad bild med tydliga linjer.

Det nya och Kasper Sahlin-belönade gymnasiet i Kungsbacka tillskrevs orden grafisk skärpa av juryn. ”De slipade betongelementen ger byggnaden en anslående grafisk skärpa och är samtidigt ett enkelt och robust material”³².

Claes Caldenby, professor i Arkitekturens teori och historia och ordförande i juryn för Kasper Sahlin-priset 2006, utvecklar resonemanget kring byggnadens grafiska skärpa och säger att det till stor del var det konsekventa arbetet med svart och vitt som förde tankarna till grafikens färgskala. Dessutom har man på byggnadens fasader jobbat med olika symboler. Han menar att det positiva med byggnadens grafiska skärpa är att byggnaden syns och visar upp sig i sin anslående form. De vassa triangulära formerna bidrog också till byggnadens distinkthet.³³ En tydlig form som står ut är viktig för identitetskapandet. Jag tror att det ger möjlighet för eleverna att känna att de går på en speciell skola och att de kan vara stolta över det.

Ett annat exempel där begreppet grafisk skärpa lyfts fram är Mjärdevi Center i Linköping. ”Den nästan kolsvarta färgen skulle kontrastera mot det milt äggskalsljusa glaset och bilda med grafiks skärpa en skarp siluett i det annars flacka landskapet”³⁴ kan man läsa i ”Nyheter om stålbyggnad nr3 2005”.

Per Sundstedts enkla pall Ving som nästan ser ut som ett japanskt tecken när den hänger på väggen har också den tillskrivits orden grafisk skärpa av juryn för tävlingen Årets möbel 2003³⁵.

För att få ytterliggare klarhet i begreppet grafisk skärpa diskuterades begreppet med lärarna för formlära på SLU Alnarp, Juan Carlos Peirone, universitetsadjunkt, och Peter Dacke, konstnär.³⁶

”Grafisk skärpa skulle kunna beskrivas som kontrasten mellan en positiv och negativ form. Det vill säga en väldefinierad kant mellan föremålet, den positiva formen och mellanrummet som är den negativa formen” säger Dacke. Något som är grafiskt är något med tydliga kontraster och välartikulerat. Det är också reducerat i sitt uttryck och inte en skildring av verkligheten.

Aranäs gymnasiet i Kungsbacka

Motsatsen till det grafiska går att finna i det impressionistiska måleriet, berättar Peirone. Där arbetar man med ljusets skiftningar och en fördrivning av färgen. I det grafiska går man mot det enklare och det svartvita blir oftast mallen för detta enkla uttryck. Om man tittar på ett fotografi så skulle en bild tagen i Afrika med solen i zenit skapa en bild med grafisk skärpa medan en bild tagen i Sverige med dimma ge upphov till en formfördrivning.

Begreppet grafisk och grafisk skärpa är oftast något som beskriver en tvådimensionell bild. Om det skulle översättas till det tredimensionella rummet så skulle det vara en tydlighet i rummet. Man känner av att man går ifrån runt till fyrkantigt, från öppet till slutet och så vidare. Allt enligt det resonemang som Peirone och Dacke för.

Det grafiska är inte en skildring av verkligheten. Det används dock för att beskriva verkliga saker, det vill säga att de verkliga miljöerna för tankarna till något stiliserat i bildens värld. Precis som jag fann betydelsen i ordboken så talar Peirone och Dacke om en tydlighet och en enkelhet. Tydligheten skulle kunna ses som en produkt av enkelheten. Grafisk skärpa står enligt detta för tydlighet och enkelhet.

Peirone beskriver användandet av svart och vitt som en mall för en förenkling. Aranäs gymnasiet blir nästan som en modell för grafisk skärpa enligt detta. Svart och vitt, grafiska symboler på väggarna och väldigt distinkta former. Men på det sättet kan man nästan se det som övertydligt. Man har mera skapat en karikatyr, för lite finess helt enkelt.

I det här arbetet använder jag mig av den fotografiska bilden för att analysera miljöer och dess grafiska skärpa. För att ta reda på hur en fotograf arbetar med begreppet grafisk skärpa tog jag kontakt med Bodil Johansson, fotograf på reklambyrå Studio Total i Malmö.³⁷

Hon ser grafisk skärpa som en renodling av linjer. Linjer i en bild skapar dynamik och rörelse beroende på var man ställer sig som fotograf. Olika linjer i bilden kan skapa kontraster. Som fotograf använder man vidvinkelobjektiv för att skapa kontrast mellan återkommande linjer. Vidvinkeln gör att linjer i förgrunden blir mycket större än linjer i bakgrunden. Detta skapar ett kraftigt perspektiv som tar åskådaren in i bilden. Det är viktigt att linjerna återkommer in i bilden annars kommer de att bilda ett galler som stannar upp blicken.

För att skapa kontrast kan man även jobba med kontrastfärger. Men om det är lika mycket så kan det platta till bilden och blicken hoppar fram och tillbaka mellan dessa. Det är bättre med en väl avvägd liten klick. Färg kan också återkomma så att man vandrar runt i bilden. Detta håller ihop bilden. Färgen behöver inte vara det centrala men den för blicken runt i bilden.

Samtidigt som man kan jobba med färger med hög kontrast kan man jobba med färger som ligger nära varandra. Detta ger ett större lugn jämfört med olika färger som ger ett mera aggressivt uttryck.

Vad missar man när man väljer att studera en bild för att beskriva något?

Formfördrivning och skärpa.

Verkligheten ger en ett större sammanhang och man tar in dofter och ljud. Det är något som en fotograf får jobba med för att försöka förmedla med en platt bild, förklarar Bodil Johansson.

Jag vill också lägga till att i detta sammanhanget när jag använder bilder så är de tagna utifrån ett centralperspektiv. Det betyder att jag framförallt studerar platsen utifrån hur den upplevs ur det perspektivet. Ur andra vinklar kan det uppstå andra linjer men jag försöker få en överblick.

Som Bodil Johansson har berättat så har linjerna i bilderna olika egenskaper och skapar olika känslor. I gaturummet finns det flera olika objekt som skapar linjer. Dessa kan vara mer eller mindre tydliga. Vad har de för betydelse i gaturummet? Jag ska först förtydliga de olika linjerna som bygger upp fotografier.

Komposition i fotografiet

Gatans grafiska miljö byggs upp av ett antal linjer, precis som inom fotografien. Komposition är den formella uppbyggnaden av ett konstverk³⁸. Nu är inte avsikten att behandla gator som konstverk utan som visuella objekt. Som arbetssätt ska bilden verka som analysmetod av gatorna och visa på visuella kvaliteter eller avsaknad av dessa. Fotografins komposition bygger på att olika linjer i bilden skapar rörelse eller statiskhet beroende på vilket uttryck man är ute efter. Därför kommer jag att redogöra för olika begrepp inom fotografisk komposition för att skapa förståelse för vilken effekt de olika objekten i bilden får för betraktaren och vilken roll linjerna har i gatumiljön och vad de utgörs av.

Det ska dock nämnas att bildläsandet är kulturbetingat. Sättet att läsa en bild kommer ifrån hur vi läser texter. I västerlandet läser vi texter från vänster till höger och uppifrån och ner vilket gör att vi tar oss an bilder på samma sätt. Men många andra kulturer läser text på annat sätt vilket också påverkar hur de läser en bild.³⁹ På samma sätt kan linjernas komposition skapa symboler som uppfattas olika beroende på ens bakgrund.

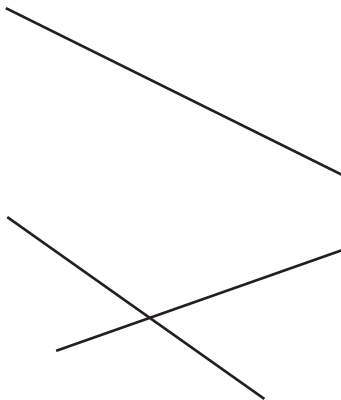
Här nedan följer en genomgång av de linjer som tillsammans bildar en komposition utifrån ett västerländskt perspektiv.

Diagonalen

Den diagonala linjen i en bild har störst dynamik om den utnyttjas rätt. En diagonal från nedre vänstra hörnet till det övre högra är en långsam linje som ger störst intryck av harmoni medan en diagonal ifrån övre vänstra hörnet till det nedre högra hörnet har en snabbare rörelse.⁴⁰

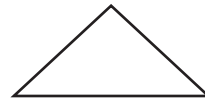
Korsande diagonaler

Korsande linjer eller linjer som korsar varandra i en tänkt punkt skapar oro och spänning. Detta kan lugnas ner med hjälp av vertikaler eller horisontaler.⁴¹ Dessa linjer är även lik de linjer som bildar ett gaturum.

Triangel - riktning

Trianglar ger en riktningsverkan. Ju spetsigare triangel desto större riktningsverkan. En triangel med bred bas ger trygghet och stabilitet.⁴² En spetsig triangel är hur vi ser en rak gata.

Vertikalen

Vertikalen är en lodlinje som har en stark riktning och rörelse uppifrån och ner men den fungerar som ett galler och man kommer inte förbi linjerna visuellt såvida de vertikala linjerna inte återkommer i bilden och bildar ett perspektiv så att blicken dras in i bilden.⁴³

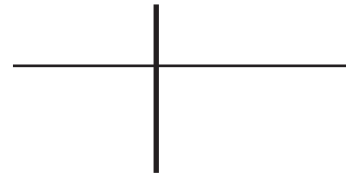
Horisontalen

Horisontalen är en stark men långsam linje. Det är också en harmonisk och vilsam linje. Flera horisontella linjer efter varandra har effekten att skapa ett djup där man leds framåt linje efter linje.⁴⁴

Korset

Korset uppstår när en horisontell och en vertikal linje möts. Detta är ett kraftfullt möte där den starkaste linjen avgår med segern.⁴⁵

Kontrast

Aranäsgymnasiet fick epitetet grafisk skärpa till stor del på grund av den svartvita färgen och dess kontrastverkan. Att detta är en positiv egenskap stämmer väl överens med uttrycket ”Utan kontrast, ingen upplevelse”⁴⁶.

Inom den grafiska formgivningen poängterar man med hjälp av kontrast. Det är ett sätt att visa vad som är viktigast och vad som är mindre viktigt. I grafisk kommunikation kan det handla om att göra rubriker som får ta all plats eller blåsa upp storleken på bilder.⁴⁷ På samma sätt kan storleken på olika objekt spela roll i gatumiljön och på så sätt säga något om vikten av objekten. Till exempel en staty som framträder eller stora planteringskärl placerade på strategiska platser.

Statiskt?

En vanlig och känd kontrast är skillnaden mellan svart och vitt. Men det är inte bara färgen som bildar kontrasten. Om man låter svart och vitt ta lika mycket plats bildas en statisk bild. Låter man istället en färg ta mera plats skapar man en mera dynamisk och spännande form⁴⁸.

Dynamiskt?

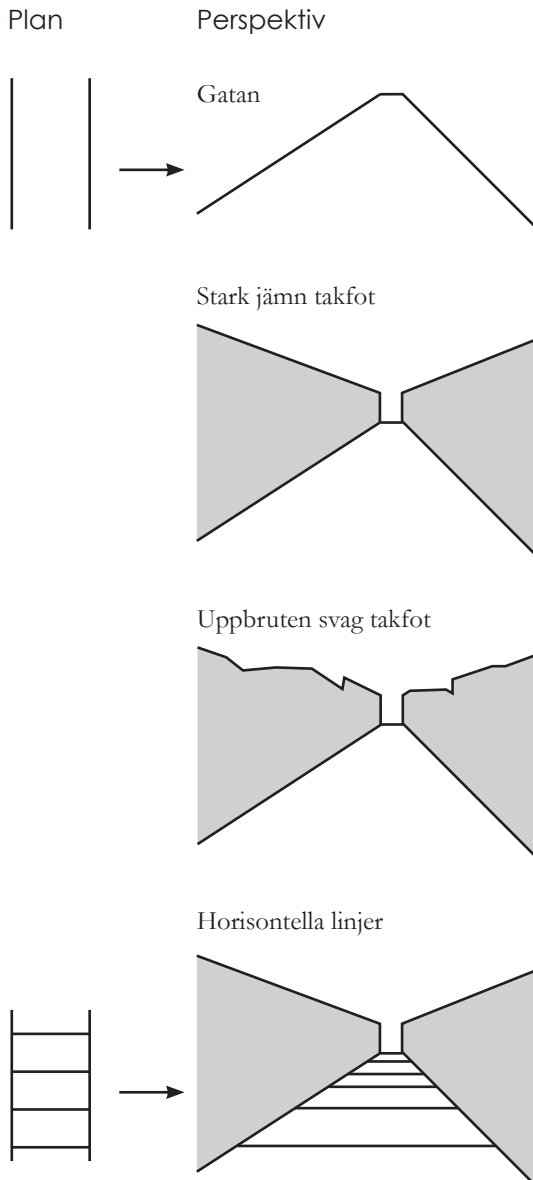

En dörr berättar tydligt var entrén till huset är. I en grafisk komposition kan man också arbeta aktivt med att styra läsaren. Genom att skapa kontrastverkan i bilden förstår man var man ska börja läsa eller titta. Detta kan göras med hjälp av storlek, och färg.⁴⁹ På samma sätt skulle man kunna jobba med att förklara parkering och andra funktioner i ett gaturum, istället för att vara tvungen till att visa det med skyltar. Problemet är dock de tvingande orsaker till skyltar som till stor del utgörs av juridiska skäl.

Grafisk skärpa i gaturummet

Linjer

Jag har gått igenom hur linjerna fungerar i kompositionen. Men hur fungerar linjerna i gaturummet?

Linjer och mönster uppför sig olika beroende på från vilket perspektiv man ser dem. Brukaren som upplever gaturummet ifrån ögonhöjd upplever linjerna på ett sätt. Signalerna blir helt andra när man ser linjerna på en ritning i plan.

Linjer som är parallella kommer att se ut som om de går ihop i en förlängd punkt i horisonten. Det är så vi upplever den linje som gatan bildar. Denna linje är stark i sin riktningsvisning och leder blicken framåt. Även takfoten bildar en diagonal linje. Men hur starkt detta upplevs beror på utformningen av sockel och takfot. Det blir en stram snabb linje och det är en jämn sockel och takfot men är husen istället uppbrutna med olika form och höjd så blir upplevelsen annorlunda.

Linjer som upplevs som horisontella kommer att upplevas som närmare varandra längre bort såvida de har samma avstånd ifrån början⁵⁰. Detta gör också att läsningen för framåt. Men ett rum med dessa linjer kommer inte att upplevas som lika långsträckt och de horisontella linjerna har en uppbromsande effekt på trafiken. Man kan tänka sig en asfalterad gata med linjer i gatsten. Detta skulle ha en uppbromsande effekt både visuellt och även på grund av känslan av att köra över gatstenen. Detta skulle kunna användas på mindre gator i bostadsområden där trafiken behöver bromsas ner.

Körbanan i ett gaturum utgör i sig en linje eftersom att det är en långsträckt yta. Men i gaturummet finns det många olika linjer i mindre skala. Den vanligaste linjen är vägmarkeringen som har en enbart funktionell uppgift för att visa var man ska köra. Sedan finns det linjer som enbart har ett dekorativt syfte. Föredömligt är en linje som har en funktion samtidigt som den är visuellt tilltalande.⁵¹ I Malmö används stora sågade granitblock. De går genom smågatsten för att underlätta framkomligheten. Men skapar då också en tydlig linje.

En linje kan användas för att avgränsa och klargöra en form. I gaturummet ser man det vanligast mellan ytor med olika funktion och där det oftast också skiljer i material, till exempel mellan trottoar och vägbana. Men det är viktigt att en linje går ihop med resten av omgivningen och inte bara följer en funktion som till exempel kan vara vanligt i vändplatser där kantstöden följer en linje som är bilens vändradie men som kanske helt bryter mot omgivningen. Istället bör man arbeta med linjer som följer resten av utformningen av platsen där man ändå kan lämna tillräckligt stor plats för att en bil kan komma runt. Olika ytor kan också markeras med hjälp av att samma material ligger olika vilket skapar fogar med olika riktning.⁵²

Exempel

Här följer ett antal bildexempel på hur grafisk skärpa skapas med hjälp av olika typer av material och andra arkitektoniska inslag.

Överst: En plantering kan göras med väldefinierade former.

Ovan till vänster en häck med idegran och bok som skapar ett grafiskt mönster mellan det bronsfärgade och mörkgröna. (Reichstagufer, Berlin, Tyskland)

Ovan till höger: Stora formklippta block av idegran som skapar tydlig kontrast mellan positiv och negativ form. Det står även i stark kontrast till det ljusa gruset. (Reichstagufer, Berlin, Tyskland)

Skuggorna i miljöerna kan skapa starka linjer. Till vänster bildar lyktstolpen i sig en linje samt skuggan en annan och den tunna dräneringslinjen en tredje. (Rue des Frères Bonie, Bordeaux, Frankrike)

Till höger utgör portalen och dess skugga ett kraftfullt element i kompositionen och vi leds till denna punkt via riktning i beläggning och dräneringsbrunnen som skapar en stark linje. (Hippodromteatern, Malmö, Sverige)

En trottoar uppdelad i gång- och cykelbana och stråk för vegetationen. Den gröna gräslika delen består av plastgräs vilket kan ifrågasättas utifrån att det är ett konstgjort material i plast och att det på nära håll ser ganska slitet ut. Men de olika färgfälten är väldigt tydliga i sin funktion och skapar klara linjer i vägbanan. Fast att det inte är svart och vitt så finns det en grafisk skärpa i detta, det är distinkt.
(Cours de la libération, Bordeaux, Frankrike)

Här står den svarta asfalten i kontrast till den beige asfalten. De olika ytorna är väl åtskilda och tydliga i sin funktion. Den svarta asfalten som vi ofta associerar med fart är för bil och cykel och den beige asfalten för fotgängaren, en gatubeläggning med hög grafisk skärpa.
(Allées de Boutaut, Bordeaux, Frankrike)

Gata med väl sammanhållen takfot i ett lätt svängt gaturum. Ett väldigt avskalat gaturum med en subtil trottoarkant mellan den beige trottoaren som passar med fasaderna och den mörka vägbanan. (Rue Amaud Miqueu, Bordeaux, Frankrike)

Bostadsområde med hög grafisk skärpa. Ett starkt linjespel mellan byggnaderna som bildar linjer i sig och mellan de linjer som finns på byggnadens fasader. (Pessac, Bordeaux, Frankrike)

Parkeringsgarage där man konsekvent har arbetat med orange färg på fasader och detaljer samt som markering för parkeringsrutorna istället för de klassiska vita linjerna. Grafiskt! (Pessac, Bordeaux, Frankrike)

4. Åtta platser

För att pröva kunskaperna från tidigare kapitel i ett landskapsarkitektoniskt sammanhang och se om grafisk skärpa är ett relevant uttryck att använda sig av när man beskriver kvaliteter i gaturummet, kommer åtta platser att analyseras och beskrivas. Platserna är valda utifrån att de skiljer sig i bebyggelse, trafik och skyltning. Platserna ligger också utefter en tänkt linje från staden Malmös centrum mot dess periferi.

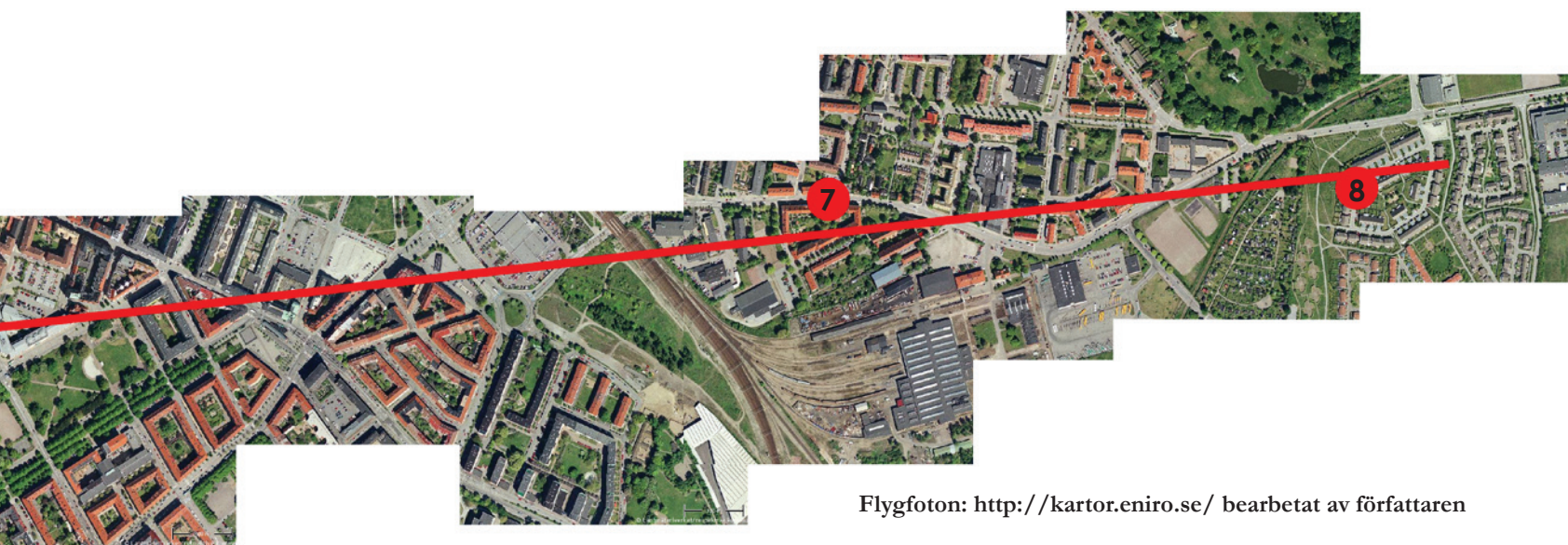
De studerade platserna kompletteras med en omgestaltning, vissa med mera tillägg, andra med färre. Platserna visas i ett före- och efterscenario.

I analysarbetet används ett antal begrepp som har använts tidigare i texten för att beskriva gaturummet. Dessa är: proportion, golvet, väggarna, taket, möblering, komposition.

Urvalet

1. Limhamnsvägen: En större gata med ensidig bebyggelse
2. Jöns Filsgatan: Ett småskaligt äldre gaturum med lite trafik av både fotgängare och bilar.
3. Södergatan: Gågata utan biltrafik
4. Djäknegatan: Kraftigt trafikerad gata i de centrala delarna med både fotgängare och bilar.
5. Baltzargatan: Svängt gaturum
6. Södra promenaden: Gata med hus på ena sidan och en vägg av träd på den andra.
7. Södra Bulltoftavägen: Varierad bebyggelse med äldre och nyare bebyggelse och lägre hus i ytterkanten av staden.
8. Calle Ljungbecksgatan: Gata i ett villakvarter.

Flygfoton: <http://kartor.eniro.se/> bearbetat av författaren

Limhamnsvägen

Limhamnsvägen är en kraftigt trafikerad infartsväg till Malmö.

Proportion

Husen på Limhamnsvägen är högre än vad vägen är bred men eftersom att husen bara finns på ena sidan och vegetationen inte motsvarar husens storlek upplevs vägen som väldigt bred och på bilarnas villkor.

Golvet

Vägen är asfalterad med asfalterade gång- och cykelbanor på var sida om vägen. Man rör sig längs vägen och korsar på övergångställena. Vägbanan följer en lätt svängd linje som förstärks av vägmarkeringen i mitten. Vägbanan är väl avgränsad med ett kantstöd. Mellan vägbana och cykelväg finns en gräsrand som gör cykelbanan något otydlig i sin linje. De olika trafikslagen är separerade och vägbanorna är breda vilket möjliggör för snabb trafik.

Väggarna

Husen längs med gatan har korta fasader och tillsammans med den breda vägen upplever man inte kortsidan utan det är långsidan som bildar en vägg. Man kör igenom ridåer istället för att ledas längs vägen.

På högersida är det hus och vegetation och på vänstersida bara vegetation. Vegetationen på höger sida gör att det blir en otydlig sockel på huset och man vet inte var den möter gaturummet. Eftersom att vegetationen är mycket lägre i förhållande till huset och vägen är så bred hålls inte gaturummet samman, utan blir odefinierat.

Rummets takfot bildas tillsammans med bakomvarande hus som står längre bort. Det långa perspektivet gör att takfoten blir ojämn och hackig.

Taket

Linjen över vegetationen är ojämn och den bryts av en lyktstolpe. Linjen rör sig tvärs över bilden i en slags horisontal och bildar inget djupgående perspektiv.

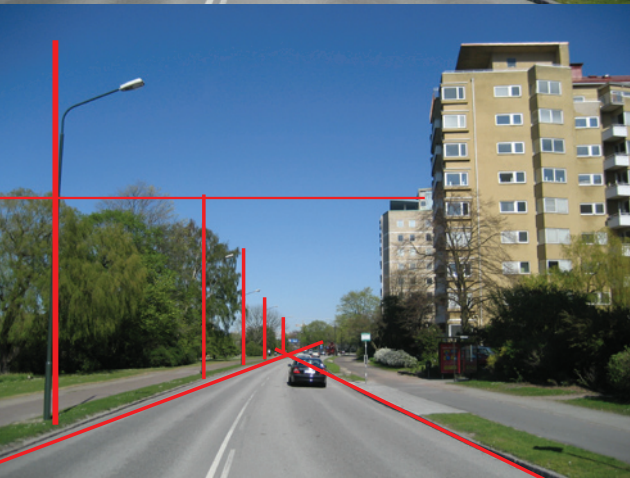

Möblering

Möbleringen i rummet består av lyktstolpar på ena sidan och en busshållplats med tillhörande skylt. Lyktstolparna är enkla i sin utformning. Busshållplatsen är placerad i kanten och stör inte. Mera i blickfånget är busshållplatsskylten, som dock inte dominerar bilden på något sätt.

Komposition

Vägen i bilden utgör de tydligaste diagonalerna i bilden och ger en stark riktning. Lyktstolparna på vänster sida skapar vertikaler som upprepas och skapar en djupverkan i bilden.

Grafisk skärpa - före

Limhamnsvägen är enkel på så sätt att det finns ganska få element. Få skyltar, enkla lyktstolpar, ren köryta. Men den är samtidigt otydlig på så sätt att det är mycket vegetation som skapar otydliga kanter. Det är inte heller något som sticker ut. Husen bryter av och har en enkel form med rena linjer. Men de får inte riktigt komma fram och vara distinkta i sina former.

Grafisk skärpa - efter

Med hjälp av ljusa betongfundament längs med vägens kanter förstärks avgränsningarna av vägen och gör den tydligare. Fundamentens volym delar upp vägen så att den inte känns så utbredd. De ramar också in vegetationen så att det blir en skarp kant och förstärker riktningen i rummet. Fotgängare och cyklister kan också känna sig tryggare. Detta är en lösning som handlar om att styra fotgängare till vissa passager. Belysningen flyttas till den högra sidan av vägen. På så sätt samlas hus och lyktor på en sida medan den vänstra sidan med parken hålls helt öppen som kontrast. Belysningen sänks något för att inte sticka ut lika mycket, det blir mindre visuellt stök.

Jöns Filsgatan

Jöns Filsgatan är en lågt trafikerad gata i Malmös innerstad. Husen består av äldre bebyggelse.

Proportion

Hushöjderna är större än gatans bredd vilket skapar ett gaturum som har mera mänskliga proportioner än att det är gjort för bilar.

Golvet

Gatan har genomgående smågatsten som beläggning. Golvet är uppdelat i trottoar och körbana men på grund av lite trafik är detta en yta folk lätt genar över. Gatan ansluter även till en gårdsgata vilket gör att dess karaktär smittar av sig på Jöns Filsgatan. Gatan har en upphöjd trottoar som avskiljs från körbanan med ett granitkantstöd. Fast att det är samma beläggning på trottoaren och körbanan så utgör kantstödet och dess skugga en enormt tydlig och rak linje i gaturummet. Dessa tillsammans med fasaderna utgör en spetsig triangel.

Väggarna

Väggarna i gaturummet utgörs av byggnader med mycket ornament på fasaderna. Men med tydliga linjer för våningsplanen som går i gaturummets sträckning och förstärker på så sätt riktningen. De första två husen som utgör gaturummet har längre fasader medan de sista husen har korta fasader, dessa kortar av upplevelsen av gaturummet. Husens sockel möter gatan i en jämn linje och bildar ett tydligt definierat rum. Takfoten har jämna linjer i början men på grund av några mindre hus bryts linjen av. Perspektivet är inte oändligt utan slutar med ett hus.

Taket

Himlen eller taket i gaturummet skärs av en tunn linje som består av en vajer som det hänger en lampa i. Vajern bildar en horisontell linje som stoppar upp blicken mot himlen.

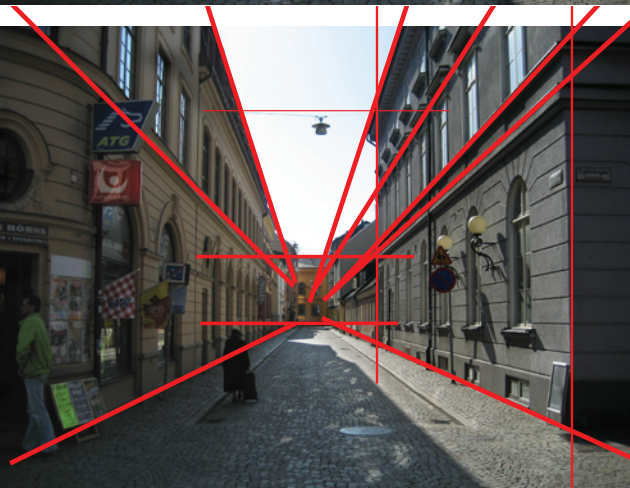
Möblering

Gatan har begränsad skyltning. Det finns två trafikskyltar i början av gatan. En som talar om att gårdsgata upphör och en stolpe med skyltarna Förbjudet att parkera och Se upp för barn. Dessa skyltar står in mot kanten, ganska undanskymda, vilket väcker frågan om de överhuvudtaget uppmärksammas. De lutar även något, vilket stör bilden. På hörnan finns en kiosk med reklam som sticker ut ifrån fasaden. Detta ger ett stökigt intryck. Längre in i bilden finns skyltar som bättre smälter in i bebyggelsen.

Komposition

Denna bild har ett väldigt tydligt centralperspektiv där flera objekt i bilden skapar diagonaler som sammanstrålar i en punkt i mitten. Triangeln som golvet skapar ger inom kompositionen en stark riktningsverkan. Det finns dock horisontaler i bilden som stoppar upp de snabba diagonalerna så att perspektivet inte går ut i oändligheten.

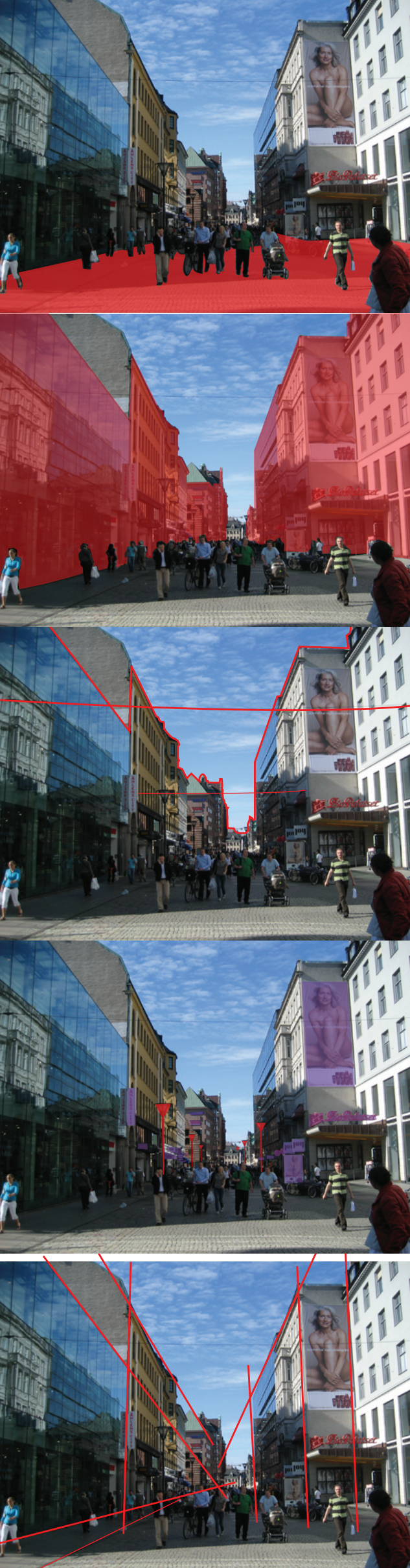
Grafisk skärpa - före

Jöns Filsgatan är trots sina äldre något utsmyckade fasader ren i sina linjer. Husen har linjer som går i gatans riktning och förstärker denna. Trots att det är samma material på trottoar och körbana så skapas en distinkt avskiljning dem emellan med höjdskillnaden. Husets nischer och fönsterbleck skapar skarpa kontraster mellan ljust och mörkt. Med detta sagt skulle denna gata kunna tillskrivas grafisk skärpa. Det enda som stör är skyltarna i framkant tillhörande kiosken och trafikmärkena som är sneda.

Grafisk skärpa - efter

I denna bild är det bara gjort några få förändringar. Genom att ta bort flaggorna på kiosken och montera trafikskyltarna på väggen så blir ett redan bra rum något renare.

Södergatan

Södergatan är en gågata i centrala Malmö, kraftigt trafikerad av fotgängare som fyller upp hela gaturummet. Bebyggelsen är blandad med både nytt och gammalt.

Proportion

Hushöjden är större än gatubredden. Detta är verkligen ett rum för människan och fotgängaren.

Golvet

Golvet är en sammanhängande yta avsett för fotgängare. Det är till största delen smågatsten. Närmast husen går en yta med sågad granit som underlättar framkomligheten. Det är också här som övergången mellan affärer och gata sker. Det finns även en remsa med storgatsten. Det är samma material men olika format på stenarna. Trots att det är olika stenar så smälter det ihop. Det skapar ett enhetligt intryck men inget som sticker ut och märks.

Väggarna

Fasaderna är varierande och korta. På vänstra sidan är sockeln väl sammanhållen i en linje medan på höger sida är husen indragna där det bildas en större yta. Det är väldigt släta fasader speciellt de nya moderna i glas som inte har något som sticker ut.

Taket

Takfotslinjen är relativt sammanhållen. Längre in i bilden är husen mer varierade och bidrar till en hackigare linje. På högersida är husen indragna efter några hus vilket gör att takfotslinjen bryts av. I vänster framkant i bilden är huset en våning lägre. Här gör takfoten en kraftig dipp. Vajrar är uppspända över gatan. Men det hänger ingen belysning i dessa. De utgör en ytterst tunn linje som skär över himlen utan någon större påverkan.

Möblering

Detta är ett översållat rum med möbler. Det är papperskorgar, bänkar, lyktstolpar, reklamskyltar med mera. Med så många föremål är det svårt att urskilja de olika delarna. Dock står möbleringen i ett band, en möbleringszon.

Komposition

På vänster sida finns diagonaler som leder in i bilden, dels takfotens linjer, dels skillnaden i beläggningen, som dock inte är jättetydlig. Detta skapar ett djupgående perspektiv i gaturummet. På höger sida finns också avvikelse i beläggningen men på grund av mycket möblering och brott i sockeln med indraget hus så skapar inte sockeln på höger sida någon tydlig diagonal.

Grafisk skärpa - före

Golvytan har riktningsvisande detaljer men eftersom att det är så mycket folk i rörelse är det svårt att avläsa dessa. Det är så mycket olika delar och inget vågar riktigt ta plats. Det blir därför bara brokigt. Rummet är dåligt sammanhållet på grund av bruten takfot och sockel.

Grafisk skärpa - efter

Om man istället hade tänkt sig att glasbyggnaden till vänster hade varit en våning högre hade rummet fått en renare takfotslinje. Rummet behöver också utropstecken. Detta har gjorts genom att använda inslag av ljus granit intill husen. Detta skapar tydligare riktningsvisare än tidigare granithällar. De tydligare linjerna visar riktningen på rummet bättre. Sett som ett stråk för rörelse så är det bra att känna riktningen. På så sätt får du ett flöde och folk passerar de olika butikerna längs med vägen.

Djäknegatan

Detta är en trafikerad gata i de centrala delarna av Malmö. Mycket bilar och mycket fotgängare och affärer längs gatan.

Proportion

Förhållandet mellan husens höjd och gatans bredd är 1:1. Alltså något mitt i mellan ett gaturum för människan eller för bilen. Så är det också en gata som har mycket liv ifrån de båda.

Golvet

Bilarnas körbana är gjord i asfalt. På den vänstra sidan är trottoaren gjord i betongplattor och den högra sidan är det Höganäsklinker.

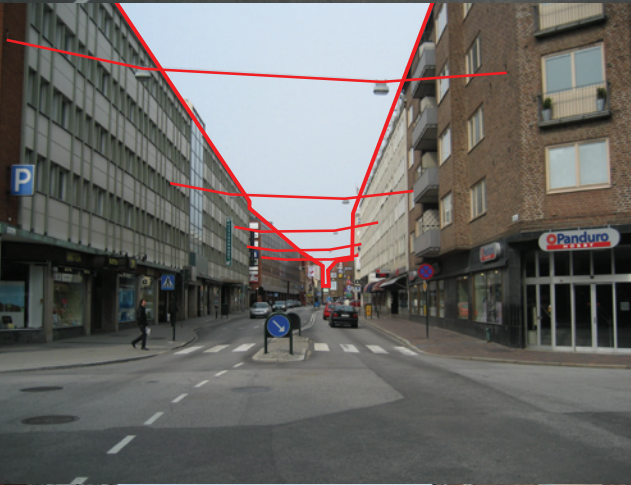
Väggarna

Väggarna består av långa fasader. Husens våningsplan är tydligt markerade i fasaden med avvikande färg. Detta ger ett långsträckt rum. Både takfot och sockel bildar raka jämna linjer.

Taket

Byggnaderna skapar raka linjer upp mot himlen. Däremot går det horisontella linjer över gaturummet i form av vajerbelysning. Denna linje är svag men upprepas i gaturummet och skapar ett djup i bilden.

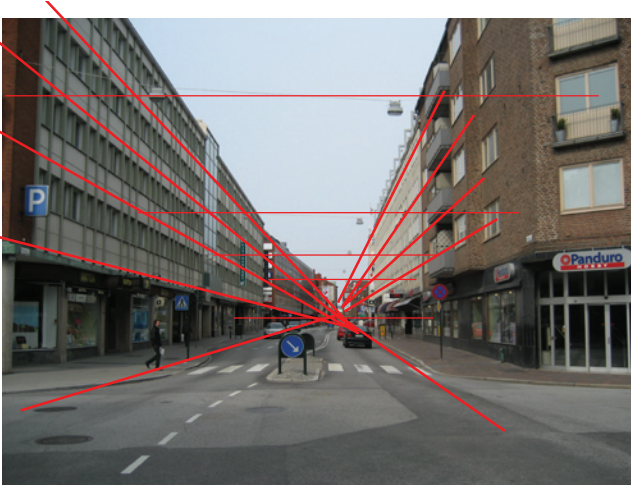

Möblering

Detta är ett stökigt rum. Dels är det enormt mycket reklamskyltar, dels finns det många vägmärken angående parkering, övergångsställen med mera. Gaturummet slutar i en fasad som är helt täckt av reklam. Detta inkräktar kraftigt på det offentliga rummet. Belysningen som nämnts tidigare i vajrar är lågmäld och sticker inte ut.

Komposition

Våningsplanen skapar horisontella linjer i fasaderna som ger en stark riktningsvisare i bilden. Det finns horisontaler i bilden i form av vajrar som bryter diagonalerna men diagonalerna är starkare.

Grafisk skärpa - före

Husen är tydliga i sin form men rummet är dåligt avvägt i sina beståndsdelar. Det är inget som väger tyngre än det andra. Det är många reklamskyltar som vill ha uppmärksamhet med resultatet blir bara en brokig massa. Gränsen mellan trottoaren med de grå betongplattorna är otydlig i förhållande till den grå asfalten. Intrycket är en grå massa.

Grafisk skärpa - efter

För att skapa grafisk skärpa i gaturummet så förstärks fasadernas diagonaler. Detta görs med hjälp av en tydligt avvikande beläggning för bussfilen. Den linjen tillsammans med trottoarerna som har fått samma beläggning bildar diagonala linjer in i rummet. Himlen hålls fri för att inte bryta av diagonalerna.

Alternativ

Det grafiska rummet ovan skapar en tydlig men steril miljö. Som alternativ tas bussgatan bort för att ge plats åt trädplanteringar med parkering i mellan. Träden bryter av diagonalerna i husfasaderna för bilisten. För fotgängaren skapar träden ett mera intimt rum för fotgängaren mellan träden och sockeln där fasaderna blir mindre påtagliga. Denna lösning ger en smalare gata som hjälper till att få ner hastigheten jämfört med ovanstående förslag som signalerar fart. Det mindre grafiska förslaget skulle jag kalla mera trivsamt. Grafiskt rent kan ha en tilldragelse i sig men i detta fall blir det grafiska skärpan för ödslig i det stora gaturummet.

Baltzargatan

Detta är en tvärgata till mera trafikerade gator i centrala Malmö. Fotgängare rör sig längs med trottoarer. Längs trottoarerna finns parkering. Parkeringsfickorna åtskiljs av planteringslådor i granit med pelaravenbok.

Proportion

Husen på gatan har olika höjd. De i förgrunden är förhållande 1:1 till gatans bredd, därefter blir husen högre än gatubredd.

Golvet

Golvet är uppdelat i olika fält. Bilarna kör på en asfaltbeläggning, parkeringarna har en beläggning av smågatsten medan trottoaren är i smågatsten med två linjer av sågad granit i gatans längdriktning.

Väggarna

Husen är i en svängd form. Sockeln följer en jämn linje. Husen i förgrunden har arkadgångar men de har pelare som tydligt avgränsar rummet. Husen i gaturummet har olika höjd vilket resulterar i en ojämn takfot men det är raka rena linjer.

Taket

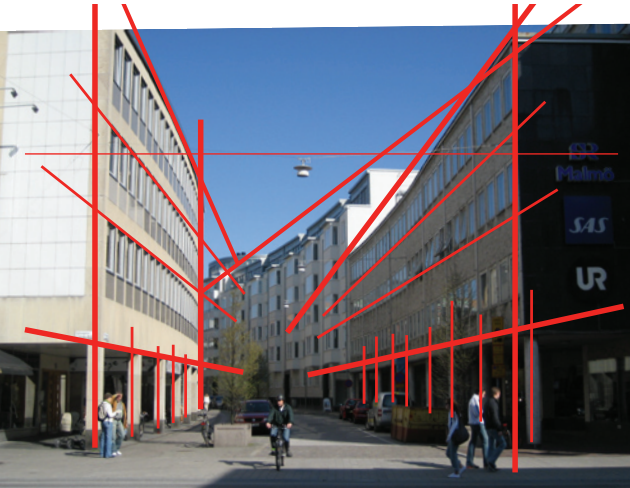
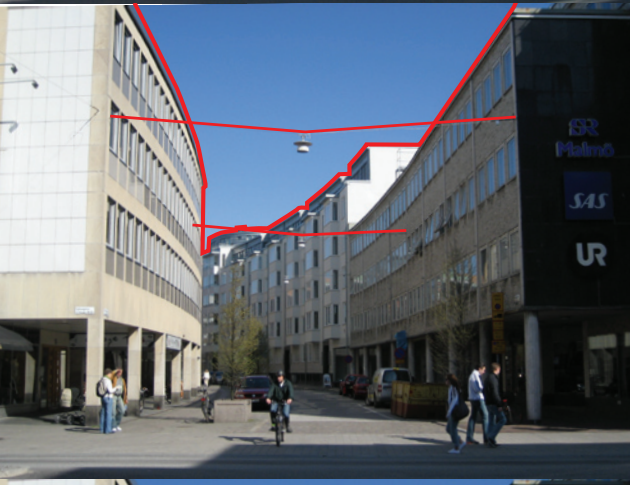
Himlen bryts av vajerbelysning. På grund av det svängda rummet ser man inte lika mycket av himlen och det är därför färre lampor som skär himlen.

Möblering

Det är ganska få skyltar men de som är där stör den annars rena miljön. Parkeringsplatserna som bryts av med planteringslådor kräver en ny skylt för varje ny yta.

Komposition

Det finns många linjer i husens fasader som skapar tydliga diagonaler. Dessa linjer leder till en punkt i mitten av bilden. Vertikalerna som kolonnerna i arkaderna bildar leder in i bilden.

Grafisk skärpa - före

Detta är en miljö som är väldigt ren i sina linjer. Byggnaderna är enkla i sitt uttryck. De är ljusa i fasaden och fönstren blir mörka kontraster. Så här finns redan det svartvita grafiska. Gatan har flera linjer som tydligt följer gatans form. Graniten i trottoaren och linjerna som fönstren bildar är sådana linjer som förtydligar rummets svängda utformning. Baltzargatan har träd i planteringskärl. Träden är Pyramidavenbok som har en väldigt tydlig arkitektonisk form. På så sätt svarar iden upp mot det strama rummet. Träden haft lite dålig utveckling och de är inte så täta i formen som de kunde ha varit.

Grafisk skärpa - efter

För att ytterligare förtydliga linjerna i detta rum så visar en höjning av höger hus med en våning hur detta bidrar med att skapa en jämn böjd triangel i luftrummet. Genom att ta bort vajrarna och ersätta dessa med fasadbelysning så blir luftrummet ännu mera väldefinierat. För att det ska hända något på golvet som är enfärgat med den rödaktiga graniten i trottoaren så skulle planteringskärlen kunna vara i en ljusare nyans som svarar upp mot fasadernas färger.

Södra promenaden

Detta är en lågt trafikerad gata vid kanalen i centrala delarna av Malmö. Den är intressant på grund av att det bara är hus på en sida men på andra sidan är det en vägg av kastanjer. Under träden finns en parkering och trottoaren går längsmed husfasaden. På grund av parkeringen sker mycket gångtrafik över körbanans yta till och från bilar.

Proportion

Detta är ett smalt gaturum där husen är högre än gatubredden mätt ifrån träden till motsatt fasad.

Golvet

Här är det parkeringsytan som är asfalterad medan körbanan är lagd med smågatsten. Trottoaren har en beläggning med grå standard betongplattor. Körbanan signalerar gångtrafik vilket är bra om folk går till bilarna.

Väggarna

Vid hussockeln händer inte mycket förutom ingång till husen. Sockeln möter trottoaren med en väldigt rak linje. Takfoten utgör också en rak linje.

Taket

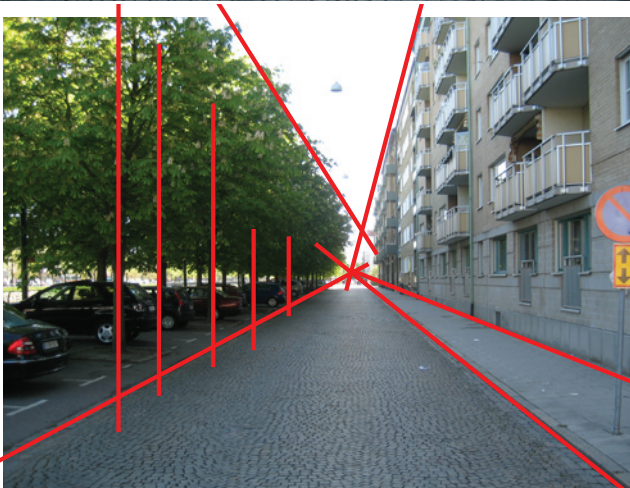
Taket bryts med vajerbelysning. I övrigt utgörs taket av en ganska jämn triangel. Även den linje som träden bildar mot himlen är jämn för att vara vegetation. Den håller jämn riktning även om den är lite hackig.

Möblering

Detta rum är relativt befriat ifrån skyltning förutom en skylt med Förbud om parkering.

Komposition

Diagonalerna i bilden skapar ett tydligt centralperspektiv. På vänster sida av bilden verkar trädens stammar som vertikaler som leder in i rummet.

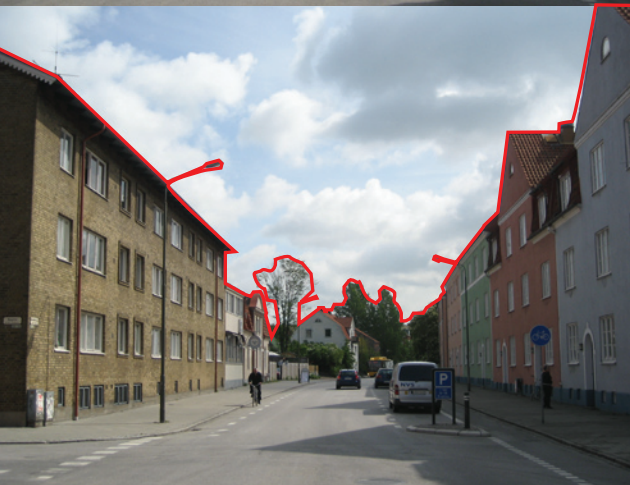
Grafisk skärpa - före

Trots att träden inte utgör de skarpa linjer som en husfasad gör bildar de en homogen massa som blir ren och enkel. Trädets stammar är också ett intressant inslag med det luftiga som ger en tydlig kontrast mot kronorna. Gatan är väldigt tydlig i sin form. Granitkantstödet som avgränsar körbanan ifrån trottoaren skapar en skarp kant. Alla linjer går ihop i ett tydligt centralt perspektiv. Detta sammantaget skapar ett enkelt och tydligt rum. Kontrasterna finner vi i former och skuggor. Resultatet blir grafisk skärpa.

Grafisk skärpa - efter

Som sagt är detta ett bra rum sett ur perspektivet grafisk skärpa men skylten är ett störande inslag. Förbjuden parkering kan också visas med en streckad gul markering.⁵³ Samtidigt som sådana linjer kan verka störande så kan de också bli ett formelement där det blir en färgad stark linje som blir riktningsförstärkande.

Södra Bulltoftavägen

Södra Bulltoftavägen ligger i området Kirseberg i utkanten av Malmö. Den har relativt mycket trafik och bussar kör där. Den har en trottoar för fotgängare. En del av vägbanan är markerad för cyklister.

Proportion

Detta är ett gaturum där gatan är bredare än vad husen är höga och signalerar att det är ett rum för bilisten.

Golvet

Körbanan är asfalterad och cykelbanan är bara avgränsad med en målad linje. På höger sida mellan körbanan och cykelbanan finns det parkering, också den avskiljd med en målad linje. Trottoarerna är breda och belagda med grå betongplattor.

Väggarna

Det är väldigt varierad bebyggelse runt gatan. På vänster sida är det 1960-talsbebyggelse och på höger sida hus från början av förra seklet. Längre ner på gatan finns mindre tvåvåningshus. Huset på vänster sida har en lång fasad. På höger sida har husen samma form och uttryck förutom några uppstickande gavlar. Men husen är målade i olika färger vilket kortar av fasaden. Sockeln är väl sammanhållen.

Taket

Himlen möts med skarpa linjer mot husen och bryts av på sina ställen av lyktstolpar. Längre in i bilden där husen blir lägre och det står träd blir linjen ojämn.

Möblering

Det är ett sparsamt möblerat rum. Det står enkla lyktstolpar på var sida om gatan. Skyltningen är sparsam. De skyltar som finns står tydligt och samlat. Skylten om parkering sitter lågt i en bygel vilket gör att den inte sticker upp ovanför bilarna och stör blicken. Det är få verksamheter längs gatan och därför också begränsad skyltning.

Komposition

Husen och trottoarkanterna skapar diagonaler i bilden. Husens olika färg skapar vertikaler.

Grafisk skärpa - före

Detta är en spretig gata med många olika uttryck. Den är inte tydlig i sina olika ytor då det är samma färg på materialen. Husen i förgrunden är dock tydliga i sina former. Husen på höger sida har väldigt vackra linjer. Husen i olika färg blir ett utropstecken mot det slätstrukna huset på vänster sida. Eftersom bebyggelsen på olika sidor om gatan skiljer sig åt så får de slåss om uppmärksamhet mot den slätstrukna gatan. Lycktstolparna är för höga och ger ett stökigt intryck.

Grafisk skärpa - efter

Genom att putsa fasaden på huset på vänster sida och använda samma färgskala som husen på höger sida skapas lugna enhetliga väggar, även om det är olika färger. Cykelbanan och parkeringen får avvikande färg från trottoaren och körbanan. Detta skapar tydliga linjer i körriktningen samtidigt som det skapar kontrast mellan de olika användningsområdena. Genom att använda lägre belysningsstolpar blir det mera ett gaturum istället för ett vägrum och takfoten bryts inte av. Med lägre stolpar följer fler stolpar vilket blir rumsbildande i det annars breda rummet.

Calle Ljungbecks gata

Detta är ett bostadsområde i utkanterna av Malmö med bebyggelse från början av 1990-talet. Det är nästan enbart de som bor i området som trafikerar gatan.

Proportion

Rummet är svårdefinierat då husen har förträdgårdar med häckar och garage vilket inte ger en tydlig avgränsning av rummet. Men gatan är bredare än hushöjderna.

Golvet

Körbanan är asfalterad. Trottoaren är belagd med grå betongplattor.

Väggarna

På höger sida är det tydliga enkla fasader. Dessa skapar en jämn enhet. Husen har en tydligt definierad takfot. På vänster sida har husen fler detaljer med carportar och fönsterkupor och vegetationen. Detta gör att man inte får någon tydlig sockel eller takfot på de husen.

Taket

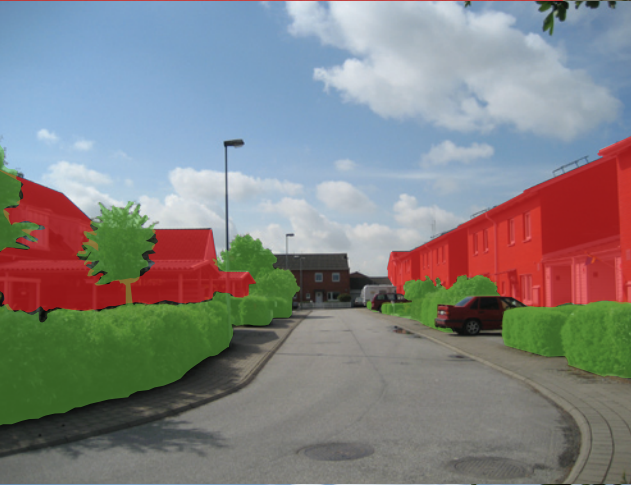
Det låga och breda rummet skapar en linje mot himlen som nästan går horisontellt över rummet utan någon speciell djupverkan. Lyktstolparna blir också markanta eftersom de är så mycket högre än husen.

Möblering

Förutom lyktstolparna finns det ingen annan offentlig möblering. Lyktstolparna är mera av den typ som används vid vägar och inte vid en gata.

Komposition

Bildens högra sida har objekt som skapar tydliga diagonaler i bilden. På den vänstra sidan är det fler linjer som går åt olika håll och konkurrerar med varandra. Lyktstolparna utgör vertikaler men de är få och bidrar inte till djupverkan i bilden.

Grafisk skärpa - före

Vegetationen och husens form gör att rummet inte får några tydliga former. Det avfasade kantstödet mot trottoaren gör också att gränsen mellan trottoar och körbana blir otydlig.

Grafisk skärpa - efter

Gatan reduceras till en sammanhängande yta för fotgängare och bilar, som en gårdsgata. Detta skapar en skarp kant mot häckarna. Asfaltsytan delas upp i ytor med grå betongsten. Detta skapar horisontella linjer som bromsar upp trafiken. Både visuellt och fysiskt då man kör långsammare när materialet växlar. För att inte bryta av himlen används lägre lyktstolpar som också passar bättre i ett villakvarter.

Alternativ

Som ett alternativ till det mera avskalade gaturummet ovan avsmalnas gatan med en trädrad. Även om enkelheten försvinner så möter träden bättre upp mot storleken av husen till höger. De blir även en mera homogen yta när träden skymmer de uppbrutna linjerna hos husen till vänster i bilden. På så sätt blir gaturummet tydligare men brokigare uttrycksmässigt. Återigen ger den grafiska skärpan en mera steril miljö och träd hjälper till att skapa ett mera ombonat gaturum.

5. Diskussion

Jag har nu gått igenom gaturummets olika beståndsdelar, det vill säga fasader, golv och möblering samt även granskat hur man använder gaturummet. Olika gaturum har också prövats utifrån den grafiska skärpan. Men den viktigaste frågan att ställa sig nu är: vilken relevans har begreppet grafisk skärpa för gatumiljön?

Detta arbete behandlar gaturummet utifrån dess rumslighet; golvet, taket och väggarna. Möbleringen i gaturummet tas också upp och skyltarna som återfinns talrikt i gaturummen. Det är delar som är viktiga för att förstå gaturummet utifrån den visuella uppfattningen och den praktiska användningen. Beroende på deras utformning kan de skapa ett visuellt rörigt eller svårläst rum. Det finns flera olika infallsvinklar för att råda bot på detta men jag har använt begreppet grafisk skärpa som utgångspunkt.

Vad är grafisk skärpa?

I inledningen kom begreppet grafisk skärpa till mig genom en text. Jag tyckte att begreppet kunde vara intressant att titta närmare på. På åtta platser har jag studerat gatumiljöer utifrån detta begrepp. Dessutom har jag försökt utveckla en tydligare grafisk skärpa i dessa åtta miljöer. Omgestaltningarna grundades på erfarenheter som kommit fram under arbetet med kapitlet ”Grafisk skärpa”. Detta kapitel har stort fokus på linjer i gaturummet med avstamp i fotografisk komposition. Detta har varit mitt sätt att se på gaturummet, det grafiska som linjer. Dels för att det grafiska oftast för tankarna till det tvådimensionella tryckta mediet, dels för att jag har gjort mina analyser utifrån fotografier.

En slutsats jag drar när jag tittar på förslagen i kapitlet ”Åtta platser” är att arbetet med att skapa den högre grafiska skärpan syftar till att hitta raka linjer och att reducera intrycken. Jag har också sammanfattat grafisk skärpa som tydlighet och enkelhet. Många av förslagen har fått sin lösning i ett arbete med det mörka kontra det ljusa, svart och vitt som enligt Peirone är mallen för det enkla. Detta skapar även en kontrast som ger en tydlighet till olika ytor.

De åtta gatorna och den grafiska skärpan

Rena raka linjer finner man ofta i arkitektur i dag. Nyfunkisen har dominerat sedan slutet av 1990-talet där husen har raka linjer, avsaknad av dekor och putsade fasader. På några av de åtta platserna gick det ändå att finna hög grafisk skärpa i miljöer som varken har sina rötter i nyfunkis eller i den gamla funktionalismen. Jöns Filsgatan är en sådan gata. Jöns Filsgatan har fördelen av att vara en sidogata med lite trafik vilket har gjort det möjligt att hålla gatan enklare och renare med ett mindre behov av skyltar och vägmarkeringar. Att det är en sidogata gör den mindre attraktiv för skrikiga reklamskyltar. Det är inte heller en gata med en mängd verksamheter som ska ha reklamskyltar och exponeras. Det visar att den grafiska skärpan inte bara behöver finnas i miljöer med vita putsade fasader och stora glaspartier.

I de omarbetade förslagen så föreslår jag flera gånger att det hade varit bättre med en jämnare takfot för grafisk skärpa, som i fallet med Södergatan och

Baltzargatan. Målet med detta är att skapa ett tydligare gaturum. Men kan inte olika hushöjder, husbredder och färger skapa ett mysigt gaturum med stor mångfald? Jo, men det är stor skillnad på ett gaturum som är byggt med intentionerna att bli ett sådant gaturum. Att man medvetet har jobbat med dynamiken i färg, form och storlek eller att det är ett pittoreskt område som har växt fram under århundraden, jämfört med platser där vi har en ojämn takfot för att det helt enkelt inte behövdes en extra våning.

I fallet med Baltzargatan som redan är ett väldigt avskalat och rent rum tror jag att det kan vara bra att gå hela vägen och förtydliga de drag som redan finns. Södergatan å andra sidan har mera av den blandade äldre bebyggelse där det skulle passa bättre med en brokighet. Men i det exemplet blir det lite mera komplicerat i och med att det är en ny byggnad som bryter av huslinjen. Den nya byggnaden bidrar inte till spänning. Den försöker bara vara intetsägande och då är det bättre att den också förhåller sig till omgivande hushöjd.

Arbetet med kontraster mellan olika ytor ger inte bara den visuella kvaliteten av grafisk skärpa som tydlighet utan också en tydlighet i användning. Detta kan vara av stor vikt även ur ett säkerhetsperspektiv. Jag anser att den grafiska skärpan har som uppgift att skapa lättare överskådliga rum med tydliga ytor. För Limhamnsvägen skapades ett mera väldefinierat gaturum genom att trottoaren avskiljs från gatan med en betongmur. Detta medför inte bara ett skarpare rum utan också en säkrare miljö för cyklister och fotgängare att färdas i. Detsamma gäller för Södra Bulltoftavägen som med en avvikande färg på cykelbanan skapar riktning i rummet samtidigt som ytan för cyklisterna blir tydligare i sin användning. Men att linjer i rummet fortsätter och inte bryts av, att olika funktioner får olika färg handlar också om en logik vilket ger en tydlighet. Alltså kan man tala om en stringens, som står för klarhet och skärpa, för ytor med grafisk skärpa för att bättre förklara detta.

De åtta platserna som behandlas är valda för att ge en bred bild av olika gaturum. Hur skiljer sig arbetet med den grafiska skärpan genom staden? De båda gatorna i ytterkanterna, Limhamnsvägen och Calle Ljungbecksgata, är båda gator som är mera odefinierade i sin form. De saknar den skarpa linjen där husen möter gatan och det bildas inte det tydliga centralperspektivet. Men det betyder inte att dessa gator behöver se ut som gatorna inne i staden, det handlar istället om att hitta element som kan definiera dessa gator. På Limhamnsvägen blev det betongmuren och på Calle Ljungbecksgata ett tydligare golv. I Calle Ljungbecksgatans fall visar dock förslaget utan grafisk skärpa att det också blev ett tydligare rum med hjälp av en rad av träd. Att Limhamnsvägen får en tydligare gata går emot att det är en gata som skulle vara en del av en park. Samtidigt skulle gatan och omgivningarna behöva bearbetas för att mera ge känslan av en gata i park. De byggda murarna blir ett stort inslag i bilden och visar på så sätt också att om den grafiska skärpan för mycket handlar om att skapa skarpa kanter och gränser så kan det bli för dominerande i bilden.

Gatorna i stadens centrum som Djäknegatan och Södergatan är också annorlunda eftersom dessa gaturum är mera komplexa. Det är mycket skyltar, reklam och många aktörer. I det första förslaget för Djäknegatan tas mycket bort för att skapa en ren gata. Detta är lätt att göra i en bild men att i verkligheten gå in och plocka bort reklam på husen är inte det lättaste, det finns mycket pengar i reklam. Det samma gäller för det andra förslaget för Djäknegatan med trädplanteringarna. Här tas bussfilen bort för att få plats med träden. Fungerar det med den trafikbelastning som gatan har? Förslagen behöver inte vara praktiskt genomförbara utan jag vill visa på möjligheter för att ge gatan ett annat uttryck och väcka frågor kring gestaltningen.

Som ett komplement till de första gestaltningsförslagen för Djäknegatan och Calle Ljungbecksgata gjordes alternativa förslag. Detta för att visa på hur gatorna skulle kunna omgestaltas utan att det låg fokus på den grafiska skärpan. I dessa förslag blev resultatet att det användes vegetation. Träd användes inte i något av de andra förslagen, förutom där det fanns befintlig vegetation. I sökandet efter renodlade enkla miljöer såg jag ofta att träd skulle skapa ojämna linjer. Dock skulle man kunna arbeta mera med vegetation med starka arkitektoniska former som hos Baltzargatan med pyramidavenbok eller stark kontrast i bladfärg och bark för att skapa en grafisk skärpa. Speciellt i en lite mindre skala än vad jag har talat om skulle dessa detaljer kunna vara en del i att skapa ett tydligt och logiskt sammanhang. I sökandet av lämplig vegetation kunde det också handla om samspelet med de byggda delarna. Vad skymmer träden och hur samverkar de med byggnaderna? Detta är det dock inget jag arbetar med i något av gestaltningsförslagen. Istället har det varit mera fokus på konstruerade element och beläggningar.

Grafiska skärpan relevans

Genom att identifiera delarna i gaturummet och dess linjer kan man se vad man kan göra med dessa för en bättre grafisk skärpa. Arbetet ger en samlad bild av vad olika tillägg gör för en plats. Som man ser i flera av förslagen är det detaljer som hade behövt vara annorlunda för att ge en bättre helhet och bilda tydligare rum. Nu är inte en våning till på husen ett litet tillägg men om dessa tankar hade funnits med från början så utgör det en liten del i helheten som i dessa fallen hade gjort mycket för den grafiska skärpan.

Många av platserna som undersöktes gav ett brokigt intryck med ett myller som gör att det är svårt att urskilja olika delar. Det blir bara en stor massa. Men genom att ge gatan tydligare form och kontraster blir resultatet att det går att ha överseende med vissa delar av de störande inslagen. Många platser är helt enkelt bara i behov av att det är några valda delar som får ha övertaget på platsen. I många fall så är det passande att gatan tar detta grepp eftersom husen oftast har olika ägare och därför kan ha väldigt olika uttryck.

I arbetet har det varit stort fokus på linjer utifrån den fotografiska kompositionen. Genom att se linjerna ur det perspektivet berättar de något för oss om upplevelsen

av rummet. Snabba linjer, långsamma linjer, uppstoppande linjer. Detta säger något om rumsligheten. Snabba diagonaler uppstår i breda gaturum. Linjerna ger oss inte bara information kring kompositionen. Genom att dra upp linjer så märker man vad som sticker ut och kan bidra till visuella störningar i bilden. Det handlar inte alltid om att hitta den rakaste linjen men det handlar om att hitta en logisk och visuellt tilltalande linje.

Jag har använt mig av begreppet grafisk skärpa i detta arbete. Jag är inte ensam om att använda detta ord. Det används för arkitektur, möbler, konstverk med mera. Men är det ett bra uttryck? Jag beskriver det med två ord tydlighet och enkelhet. Hur detta skapas är i sig svårt och ordet grafisk skärpa i sig tar oss inte närmare ett svar. Det jag pratar mycket om är rumslighet och vikten av kontrast. Är det då inte bättre att prata om dessa orden än att tala om grafisk skärpa. Jag tror ändå att grafisk skärpa kan verka som ett samlingsbegrepp och så som jag har sett på det ger en ett angreppssätt för att ta sig an frågor kring rumslighet och kontrast. Jag har med grafisk skärpa försökt hitta olika sätt att skapa och se på enkelheten och tydligheten.

Ska en gata byggas om får man se till hela komplexiteten. Vilka är brukarna? Vilken är trafikbelastningen? Kan belastningen ändras? Vilket krav på belysning har gatan? Vilka behov av lastzoner och parkering finns det? Vilken ekonomi finns det att tillgå? Vad finns redan i marken? Vilken utformning ska gatan ha? Passar den in med omgivande gator? Dessa frågor måste besvaras och då kan den grafiska skärpan vara en del i arbetet, speciellt vid nybyggnationer då det är lättare att kunna bestämma hushöjder och gatubredder för att få ett gaturum med tilltalande linjer och former.

Man kan se det arbetet jag har presenterat som en landskapsanalysmetod, ett sätt att se på gaturummet. Det innebär som sagt inte att det är den universella metoden och att den ger svar på allt. Jag tror att den fungerar bättre på vissa miljöer än andra beroende på vilket uttryck man är ute efter. Om man finner en gata med potential för grafisk skärpa kan detta förstärkas men det handlar inte om att förenkla pittoreska komplexa gamla miljöer. Arbetet med grafisk skärpa leder fram till miljöer som är enkla och tydliga, som i de flesta fall är positiva och eftersträvningsvärda egenskaper, vilket också gör begreppet grafisk skärpa relevant att diskutera inom landskapsarkitekturen.

I gaturummet är det husarkitekturens linjer som har stått för en stor del av den grafiska skärpan. I det sammanhanget handlar det mycket om att skapa en visuell tydlighet och inte om att skapa en tydlighet för säkerhet och orienterbarhet. Men som visat i vissa av designförslagen är det kanske ett mera mjukt och mera humant landskap man behöver i kontrast till det tydligt definierade byggda. Hur skulle sökandet efter grafisk oskärpa se ut? Det hade varit en intressant sida att komplettera arbetet med.

6. Slutnoter

- 1 Holm, 1987, sid 80
- 2 <http://www.vv.se/filer/publikationer/Sektion%20tator%20-%20gaturum.pdf>, 2007-04-14 sid 5
- 3 Balgård, Sture, 1994, *Den goda stadsgatan - Om gestaltning av gator*, Karlskrona, sid 29
- 4 <http://www.vv.se/filer/publikationer/Sektion%20tator%20-%20gaturum.pdf>, 2007-04-14, sid 8
- 5 Balgård, 1994, sid 81
- 6 Balgård, 1994, sid 82
- 7 Balgård, 1994, sid 82
- 8 <http://www.vv.se/filer/publikationer/Sektion%20tator%20-%20gaturum.pdf>, 2007-04-14, sid 79
- 9 Balgård, 1994, sid 127
- 10 Balgård, 1994, sid 133
- 11 Balgård, 1994, sid 135
- 12 Balgård, 1994, sid 137
- 13 Balgård, 1994, sid 103-104
- 14 <http://www.vv.se/filer/publikationer/Sektion%20tator%20-%20gaturum.pdf>, 2007-04-14, sid 75
- 15 <http://www.vv.se/filer/publikationer/Sektion%20tator%20-%20gaturum.pdf>, 2007-04-14, sid 75
- 16 Holm, 1987, sid 72
- 17 Holm, 1987, sid 74
- 18 Ahlman, Lars, Gatukontoret Trafikregleringsenheten, telefonintervju, 2007-04-20
- 19 Trafikreglering-vägmärken, Lokala regler Malmö, motaget i e-post 2007-04-20
- 20 Berger, 2005, sid 15
- 21 Berger, 2005, sid 15
- 22 Gehl, 1946, sid 125
- 23 Gehl, 1946, sid 125
- 24 Gehl, 1946, sid 129
- 25 Gehl, 1946, sid 133
- 26 http://www.vv.se/filer/210/slutrapport_06_4665.pdf, 2008-10-29
- 27 <http://newmobilityagenda.blogspot.com/2005/01/220105-road-design-he-calls-it.html>, 2007-04-12
- 28 http://www.vv.se/templates/page3_____23937.aspx, 2007-04-13
- 29 <http://hd.se/helsingborg/2007/01/11/kungsgatan-byggs-om-framfoer/>, 2008-11-26
- 30 Strömbergs Bokförlag, 1970, ord: grafisk
- 31 Allén, 1990, ord: skärpa
- 32 <http://www.arkitekt.se/s25550>, 2008-05-18
- 33 Caldenby, Claes, professor i Arkitekturens teori och historia på Chalmers, telefonintervju, 2007-04-12
- 34 http://www.sbi.se/uploaded/dokument/files/St%C3%A5lbyggnad_3-2005_sid33-54.pdf, 2008-04-03, sid 3
- 35 <http://www.skonahem.com/aktuellt-utvalt/arets-mobel/2003/>, 2008-05-12
- 36 Dacke, Peter, konstnär, Peironé, Juan Carlos Universitetsadjunkt, lärare formlära på Alnarp, samtal 2007-04-26
- 37 Johansson, Bodil, fotograf Studio Total, telefonintervju, 2007-05-10
- 38 Sjöstedt, 1989, sid. 103
- 39 <http://www.psydef.se/Global/PDF/Publikationer/trovardiga%20bilder.pdf>, 20080313, sid 11
- 40 Sjöstedt, 1989, sid. 114
- 41 Sjöstedt, 1989, sid. 114
- 42 Sjöstedt, 1989, sid. 119
- 43 Sjöstedt, 1989, sid. 120
- 44 Sjöstedt, 1989, sid. 122
- 45 Sjöstedt, 1989, sid. 125
- 46 Edberg, 1975, kap 10.1.1
- 47 Bergström, 1999, sid 134
- 48 Bergström, 1999, sid 135
- 49 Bergström, 1999, sid 135
- 50 McCluskey, 1992, sid 252
- 51 McCluskey, 1992, sid 249
- 52 McCluskey, 1992, sid 249-251
- 53 <http://www.ntf.se/laddaner/pdf/nya%20vmf07.pdf>, sid 65

7. Källor och litteratur

Muntliga källor

Ahlman, Lars, Trafikansvarig Malmö Gatukontor, telefonintervju, 2007-04-20

Caldenby, Claes, professor i Arkitekturens teori och historia på Chalmers, telefonintervju, 2007-04-12

Dacke, Peter, konstnär, lärare formlära på Alnarp, samtal 2007-04-26

Johansson, Bodil, Fotograf Studio Total, telefonintervju, 2007-05-10

Peironé, Juan Carlos Universitetsadjunkt, lärare formlära på Alnarp, samtal 2007-04-26

Elektroniska källor/Internet

http://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Monderman

<http://hd.se/helsingborg/2007/01/11/kungsgatan-byggs-om-framfoer/>

<http://newmobilityagenda.blogspot.com/2005/01/220105-road-design-he-calls-it.html>

<http://www.arkitekt.se/s25550>

<http://www.ntf.se/laddaner/pdf/nya%20vmf07.pdf>

<http://www.psyccdef.se/Global/PDF/Publikationer/trovardiga%20bilder.pdf>, 20080313

<http://www.vv.se/filer/publikationer/Sektion%20tatort%20-%20gaturum.pdf>, 2007-04-15

http://www.vv.se/templates/page3____23937.aspx, 2008-05-18

Trafikreglering-vägmärken, Lokala regler Malmö, motaget i e-post 2007-04-20

Tryckta källor och litteratur

Allén, Sture, 1990, *Norstedts Svenska Ordbok*

Balgård, Sture, 1994, *Den goda stadsgatan - Om gestaltning av gator*, Karlskrona

Berger, Craig, *Wayfinding : designing and implementing graphic navigational systems*, 2005, Crans-Près-Céligny

Bergström, Bo, 1999, *Medieboken. Grafisk kommunikation*, Malmö

Edberg, Gösta, 1975, *Metoder för rumsanalys*, Stockholm

Gehl, Jan, 1946, *Livet mellem husene: udeaktiviteter og udemiljøer*, København

Holm, Lennart, 1987, *Hela gatan, En idéskrift ifrån planverket*, Karlskrona

McCluskey, Jim, 1992, *Roadform and townscape 2nd ed.*, Oxford

Sjöstedt, Ulf, 1989, *Den fotografiska bilden: en fotolärobok i bild men också en inspirationskälla för alla fotointresserade*, Halmstad

Strömbergs Bokförlag, 1970, *Synonymordboken*, Finland

Bilder

Samtliga bilder och illustrationer är tagna och gjorda av Joel Hördin om inte annat anges.